

## Przedmowa

Niniejsze opracowanie powstało na podstawie rozprawy doktorskiej pt.: Wybór prawa w międzynarodowym prawie rodzinnym, przygotowanej pod kierunkiem *prof. dra hab. Andrzeja Mączyńskiego*, któremu jestem niezmiernie wdzięczna za wszystkie wskazówki oraz pomoc merytoryczną podczas przygotowywania rozprawy. Stanowiła ona kontynuację badań zapoczątkowanych jeszcze podczas studiów magisterskich dotyczących projektu nowelizacji rozp. bruks. II bis zawierającego normy kolizyjne dla rozwodu i separacji. To tam właśnie pojawiło się zagadnienie wyboru prawa dla stosunków rodzinnych i okazało się na tyle zajmujące, że stało się początkiem szerokich studiów prawnoporównawczych, a w konsekwencji – tematem rozprawy doktorskiej.

Zainteresowanie tematem wynikało między innymi z faktu, że brak jest polskiego opracowania poświęconego autonomii woli stron i wyborowi prawa w międzynarodowym prawie rodzinnym. Dostępne są artykuły i monografie dotyczące tego tematu, ale dotyczą poszczególnych zakresów prawa rodzinnego, a zagadnienie samej autonomii woli traktują pobocznie, jako jeden z wielu problemów do omówienia. Przykładem mogą być monografie *Czepelaka* z 2004 r.<sup>1</sup> oraz *Juryk* z 2011 r.<sup>2</sup>, które szeroko traktują o wybranych zakresach prawa rodzinnego na gruncie kolizyjnoprawnym. Pojawiają się także opracowania poświęcone autonomii woli zawężone jednak do jednego szczególnego zakresu, czego przykładem może być artykuł *Pośpiecha* z 1999 r.<sup>3</sup>, który dotyczy zagadnienia wyboru prawa dla małżeńskich stosunków majątkowych w niemieckich normach kolizyjnych. Istnieją też opracowania dotyczące autonomii woli czy też wyboru prawa<sup>4</sup>, ale nie skupiają się one na prawie rodzinnym tylko na samej instytucji wyboru prawa. Natomiast w obowiązującym stanie prawnym w Polsce możliwe jest dokonanie wyboru prawa dla stosunków rodzinnych (małżeńskich stosunków majątkowych oraz zobowiązań alimentacyjnych) i w związku z tym pojawiają się wątpliwości natury praktycznej, jak ta instytucja została ukształtowana w odniesieniu do tych zakresów oraz jak dokonać dla nich skutecznego wyboru prawa właściwego.

---

<sup>1</sup> *M. Czepelak*, Stosunki majątkowe między małżonkami w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2004.

<sup>2</sup> *A. Juryk*, Alimenty w prawie prywatnym międzynarodowym, Warszawa 2011.

<sup>3</sup> *M. Pośpiech*, Kolizyjnoprawna autonomia woli w niemieckim małżeńskim prawie majątkowym, *Rej.* 1999, Nr 9, s. 230–240.

<sup>4</sup> *M. Czepelak*, Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym Unii Europejskiej, Warszawa 2015; *A. Wysocka-Bar*, Wybór prawa w międzynarodowym prawie spadkowym, Warszawa 2013.

Celem niniejszego opracowania jest uzupełnienie powyższego braku i poddanie analizie zagadnienia wyboru prawa w międzynarodowym prawie rodzinnym w sposób kompletny. Jej efektem będzie odpowiedź na pytanie, czy wybór prawa słusznie został dopuszczony w stosunkach rodzinnych w prawie prywatnym międzynarodowym i jak powinien być on ukształtowany w odniesieniu do poszczególnych zakresów. Co więcej, należy zbadać, jak ukształtowany został wybór prawa dla poszczególnych rodzajów stosunków rodzinnych w aktach prawnych, które już go dopuszczają oraz czy możliwe jest wypracowanie wspólnego uregulowania wyboru prawa dla wszystkich stosunków rodzinnych.

Analiza przyjętych rozwiązań została ograniczona do następujących zakresów spraw rodzinnych: zawarcie małżeństwa, stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami, rozwiązanie małżeństwa, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie oraz zobowiązania alimentacyjne, a opracowanie opiera się przede wszystkim na stanie prawnym obowiązującym w Polsce na dzień 1.4.2016 r. Obejmuje ono charakterystykę norm zawartych w polskiej ustawie z 4.2.2011 r. – prawo prywatne międzynarodowe oraz norm zawartych w obowiązujących w Polsce rozporządzeniach unijnych i umowach międzynarodowych, a także aktów prawnych, które potencjalnie mogą stać się częścią polskiego porządku prawnego. Pozwoli to czytelnikowi nie tylko na zapoznanie się ze skomplikowanym systemem źródeł prawa obowiązującym w Polsce, ale również pokaże, które normy mogą w przyszłości być stosowane przez polskie sądy.

Książka została podzielona na dziesięć rozdziałów. Pierwsze cztery rozdziały mają charakter wprowadzający. Przedstawiono w nich zarówno kluczowe pojęcia, które określają zakres opracowania (rozd. I), jak i krótkie porównanie uregulowania stosunków rodzinnych w różnych prawach merytorycznych (rozd. II). Zarysowano charakter wyboru prawa na tle innych przejawów autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym w ogólności. Dokonano także oceny ich znaczenia prawnego oraz faktycznego (rozd. III). Celowe jest rozróżnienie tych dwóch aspektów, gdyż nie wszystkie przejawy autonomii woli, które mogą wpłynąć na właściwość prawa, mają doniosłość prawną. Ponadto pozwala rozpoznać problemy teoretyczne oraz praktyczne, które pojawiają w przypadku dopuszczenia wyboru prawa. Przedstawiono także zagadnienia historii wyboru prawa oraz kwestie komparatystyczne (rozd. IV). Zwięzły rys historyczny rozwoju zagadnienia autonomii woli stron w prawie prywatnym międzynarodowym pozwolił wskazać zagadnienia teoretyczne i praktyczne, które pojawiają się w sytuacji, gdy strony mogą wpływać na właściwość prawa za pomocą instytucji prawnych, a nie modelowania stanu faktycznego. Dokonano również analizy prawnoporównawczej norm kolizyjnych dla stosunków rodzinnych przewidzianych w prawach krajowych oraz normach konwencyjnych. Jako bazę dla porównań uwzględniono przede wszystkim akty prawa obowiązujące w państwach europejskich, a także w Chinach i Japonii. W odniesieniu do norm konwencyjnych skupiono się na konwencjach multilateralnych, które mają znaczący wpływ na stosowanie prawa w danym zakresie czy to ze względu na znaczącą liczbę państw, które przystąpiły do ich stosowania, czy też

wpływu na inne ustawodawstwa<sup>5</sup>. Przeprowadzone analizy pozwalają na wyróżnienie, w stosunku do których zakresów prawa prywatnego międzynarodowego dopuszczono wybór prawa lub inne przejawy autonomii woli. Te zagadnienia stanowią punkt wyjścia do rozważań na temat autonomii woli w prawie rodzinnym, a w kolejnych rozdziałach – na gruncie kolizyjnoprawnym.

O wyborze prawa nie sposób pisać, nie przywołując argumentów przemawiających za dopuszczeniem wyboru prawa dla stosunków rodzinnych oraz argumentów przeciwników takiego rozwiązania (rozd. V). Zwłaszcza że dyskusja na temat wyboru prawa dla tych stosunków wciąż się toczy i widoczna jest wyraźna ewolucja poglądów w tym zakresie. Przedstawiane argumenty pozwalają również zarysować problemy praktyczne, które dotyczą dopuszczenia wyboru prawa dla stosunków rodzinnych.

Kolejne trzy rozdziały (rozd. VI, VII, VIII) poświęcone zostały trzem rodzajom stosunków z zakresu prawa rodzinnego, co do których prawodawcy dopuszczają obecnie wybór prawa, tj.: małżeńskim stosunkom majątkowym, zobowiązaniom alimentacyjnym oraz rozwodowi i separacji. Przyjęta kolejność rozdziałów odpowiada chronologii dopuszczania wyboru prawa dla poszczególnych zakresów z dziedziny prawa rodzinnego. W każdym z nich dokonano szczegółowej analizy pojawiających się rozwiązań dotyczących wyboru prawa w oparciu o akty prawne, które obowiązują w Polsce (PrPrywM11, rozp. alim.) lub z dużym prawdopodobieństwem będą obowiązywać (proj. rozp. MUM, rozp. rzym. III).

Szczegółowa analiza obowiązujących i projektowanych aktów prawnych pozwala na wypracowanie pewnych ogólnych rozwiązań dotyczących wyboru prawa dla stosunków rodzinnych (rozd. IX). Obejmują one kwestie związane z definiowaniem samej instytucji wyboru prawa, jego ważnością, wymogami materialnymi i formalnymi dokonania takiego wyboru, a także możliwością jego zmiany. Ukazano również wpływ niektórych z instytucji ogólnych prawa prywatnego międzynarodowego na właściwość prawa, w przypadku gdy wynika ona z wyboru dokonanego przez strony.

Ostatni rozdział (rozd. X) zawiera ogólną ocenę obowiązujących uregulowań dopuszczających wybór prawa w międzynarodowym prawie rodzinnym. Przedstawiono tam także odpowiedzi na pytanie o możliwość skonstruowania jednolitego unormowania dla wyboru prawa dla stosunków rodzinnych w oparciu o wspólne cechy wyboru prawa, które wynikają z konstrukcji tej instytucji we wszystkich omawianych aktach prawnych. Pojawiły się także postulaty *de lege ferenda* sugerujące pewne zmiany co do istniejącego w Polsce stanu prawnego.

Oddając tę książkę do rąk czytelnika, mam nadzieję, że nie tylko pozwoli ona znaleźć odpowiedzi na nurtujące pytania dotyczące stosunków rodzinnych, ale także wskaże praktykom, w jaki sposób, *de lege lata*, strony skutecznie mogą dokonać wyboru prawa dla małżeńskich stosunków majątkowych lub zobowiązań alimentacyjnych.

---

<sup>5</sup> Konwencja haska z 14.3.1978 r. o prawie właściwym dla małżeńskich ustrojów majątkowych; tłum. K. Mironowicz, KPP 2000, z. 3, s. 573 i n.